

ОСОБЛИВОСТІ ІНДИКАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТУВАННЯ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ

Анотація. В статті розкрито особливості індикативного управління інвестування розвитку людського капіталу у формі організаційно-економічних та інституційних заходів. Досліджено існуючу законодавчу базу України, що регулює розвиток та відтворення людського капіталу та встановлено, що не всі положення виконуються, що призводить до зниження ефективності діяльності інституційної системи та гальмує формування системи людського капіталу інформаційного суспільства. Запропоновано заходи щодо зростання доступу громадян до отримання вищої освіти, а також застосування регуляторних інструментів з метою забезпечення інвестиційного відтворення людського капіталу.

Ключові слова: людський капітал, інвестиційне відтворення людського капіталу, регуляторні інструменти

O. PODRA

Khmelnytskyi National University

INDICATIVE MANAGEMENT FEATURES OF THE UKRAINIAN HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT INVESTMENT

Abstract. In article indicative management features of the human capital development investment in the form of organizationally economic or institutional actions are analyzed. It is investigated existing legislative base of Ukraine which regulates human capital development and recreation and it is established, what not all provisions are carried out that leads to institutional system activity efficiency decrease and slows down information society human capital system formation. Actions for citizens' access growth to receiving the higher education, and also usage of regulatory tools, for the purpose of providing human capital investment recreation are offered. It is offered to work out the preferential taxation regulatory tools of the enterprises innovative activity that will promote information society reorganization and market infrastructure subjects involvement to human capital investment.

Keywords: human capital, human capital investment recreation, regulatory tools

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. За умов розвитку інформаційного суспільства на перший план виходить використання інформаційно-комунікаційних технологій та високотехнологічних продуктів, які ставлять підвищені вимоги до якості робочої сили, вимагають значних інвестицій у формування якісних характеристик, що користуються високим попитом на ринку праці і в процесі реалізації капіталізуються, перетворюючись на людський капітал, що здатен приносити значні економічні, соціальні та статусні ефекти. Виникає необхідність застосування таких регуляторних інструментів інвестиційного управління людським капіталом, застосування яких забезпечувало ефективне формування, розвиток та відтворення людського капіталу на інвестиційній основі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні теорії людського капіталу та інвестуванню в людський капітал приділено чимало уваги особливо за умов зростаючої інформатизації та інтелектуалізації всіх сфер економічної діяльності. Цим питанням присвячені праці провідних вітчизняних науковців В. Антонюк, В. Гейця, О. Грیشної, Д. Богині, О. Захарової, В. Нижника, М. Ніколайчука, Л. Семів. Водночас, незважаючи на достатнє обґрунтування, формування та розвиток людського капіталу на інвестиційній основі вимагає подальших досліджень в результаті існування нових тенденцій, в межах яких посилюється увага до інвестиційного відтворення людського капіталу та забезпечення отримання ефектів.

Невирішені частини проблеми. Незважаючи на наявні наукові здобутки теорії людського капіталу слід констатувати відсутність ефективних регуляторних інструментів інвестиційного управління людським капіталом, що викликає необхідність проведення досліджень у цьому напрямі.

Основний матеріал дослідження. Формування людського капіталу на інвестиційній основі вимагає наявності відповідного інвестиційного механізму, водночас, його ефективна реалізація та управління забезпечуються на основі використання регуляторних інструментів інвестиційного управління людським капіталом у формі організаційно-економічних та інституційних заходів. На нашу думку, серед них необхідно виділити найбільш актуальні та вагомі, що впливають на розвиток людського капіталу та становлення інформаційного суспільства (рис. 1).

Очевидно, що державне регулювання розвитку людського капіталу на інвестиційній основі, здійснюється відповідними уповноваженими державними органами влади: Верховною Радою України (ВРУ), Кабінетом Міністрів України (КМУ), Міністерством освіти і науки, молоді та спорту, Міністерством охорони здоров'я, Міністерством економічного розвитку і торгівлі, Міністерством фінансів, Міністерством соціальної політики, Міністерством культури, Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, Міністерством охорони навколишнього природного середовища, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

Рис. 1 Організаційно-економічні напрями розвитку людського капіталу на інвестиційній основі

Держава виступає основним регулятором, що сприяє реалізації завдань та цілей проектного механізму інвестування в людський капітал з врахуванням чинників його формування, мотивів, джерел та інструментів інвестування, макроекономічних ефектів (рис. 2).

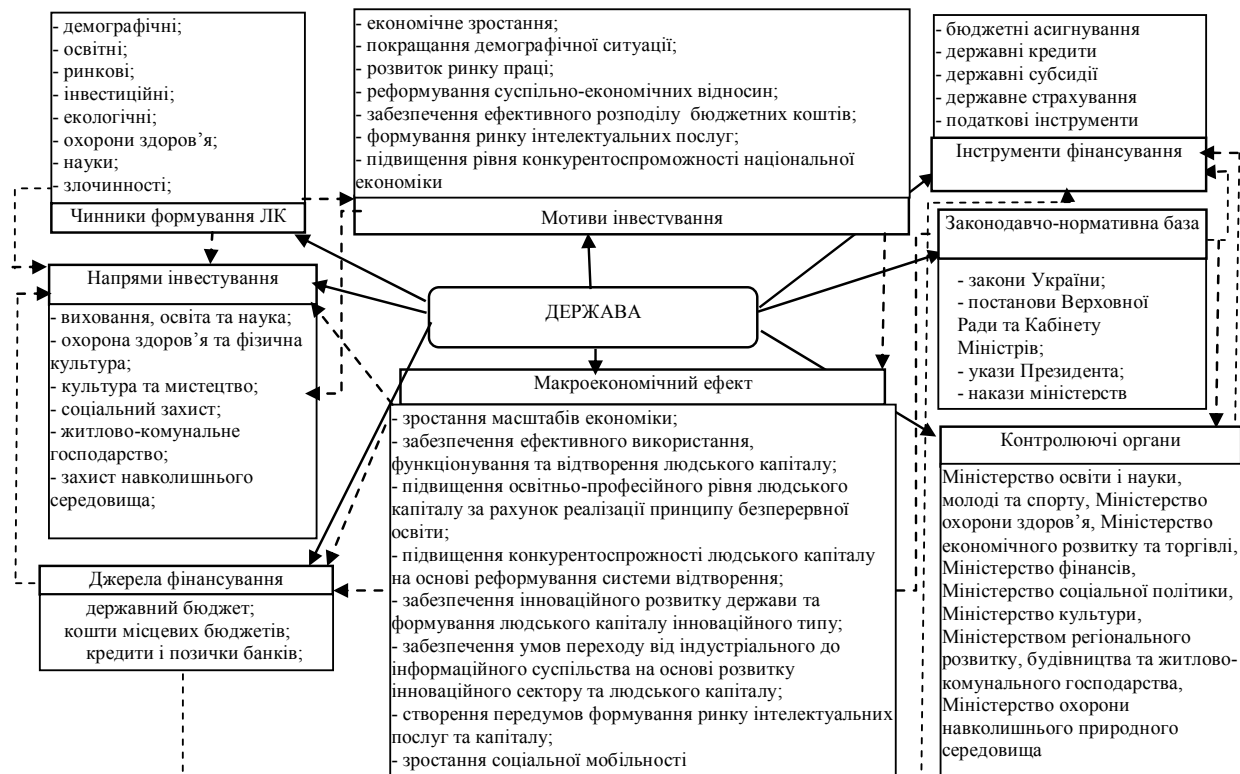

Рис. 2. Процес регулювання інвестиційного розвитку людського капіталу

Вищезазначені органи державної влади здійснюють управління процесами формування, розвитку та відтворення людського капіталу на основі законодавчо-нормативної бази, яка включає закони України (ЗУ), постанови ВРУ та КМУ, Укази Президента, накази відповідних Міністерств.

Водночас, державна політика формування людського капіталу повинна передбачати забезпечення соціального розвитку: реформування пенсійної системи, сфери освіти та охорони здоров'я, ринку праці; модернізацію економіки та суспільства: дерегулювання економіки, зростання соціальної мобільності, розвиток банківської системи та фінансових інститутів, зокрема, венчурних, пенсійних, накопичувальних та інвестиційних фондів, фондового ринку та ринку страхових послуг, як інститутів інвестиційних ресурсів для забезпечення розвитку людського капіталу.

Дослідження аналізу законодавчої бази показало, що не всі положення закріплені у законах України виконуються, що призводить до зниження ефективності діяльності інституційної системи та гальмує формування системи людського капіталу інформаційного суспільства. З метою подолання зазначених недоліків та забезпечення формування людського капіталу на інвестиційній основі необхідно створити ефективну систему розподілу державних коштів у системі розвитку та відтворення людського капіталу.

Так, у новій редакції ЗУ «Про вищу освіту» слід врегулювати питання інвестиційного забезпечення діяльності ВНЗ на основі диверсифікації джерел інвестування, тобто впровадження системи державних грантів з метою переходу на конкурсну основу розподілення бюджетних коштів. Стимулювання ВНЗ до використання фінансових інструментів: освітніх облігацій, векселів, кредитів, розвитку інших платних послуг ВНЗ, зокрема, поліграфічних, копіювальних та видавничих, останні передбачені ЗУ «Про вищу освіту» [1] та Постановою КМУ № 769 [2], однак, відсутній конкретний механізм їх розрахунку та напрямів

використання доходів.

З метою забезпечення високої конкурентоспроможності національного людського капіталу необхідно скористатися досвідом країн Європейського Союзу (ЄС) щодо впровадження безперервної системи освіти. Основні положення якої висвітлені у Меморандумі безперервної освіти ЄС, що базується на шести основних принципах: нові базові знання та навички для всіх, зростання інвестицій в людські ресурси, інноваційні методики викладання та навчання, нова система оцінки отриманої освіти, розвиток наставництва та консультування, наближення освіти додому [3]. Для реалізації Меморандуму було впроваджено програму e-Learning на основі забезпечення навчальних закладів необхідними комп'ютерними технологіями та доступом до них громадян різної вікової категорії; розроблено програму «Ворота в європейський освітній простір» (Gateway to the European Learning Area) ціль якої – забезпечення доступу громадян до інформації про робочі місця і освітні послуги; використовуються програми Socrate II, Leonardo da Vinci II, Youth, які націлені на створення партнерських мереж в області освіти та професійної підготовки, обмін досвідом.

Як наслідок, зазначені заходи сприяють високій мобільності та конкурентоспроможності людського капіталу ЄС, на основі існування ефективної системи інформаційного забезпечення, постійного вдосконалення та нагромадження знань і вмінь відповідно до викликів інформаційного суспільства.

Забезпечити доступ населення до вищої освіти та поліпшити рівень інвестування у ВНЗ, як свідчать висновки попередніх розділів, може розвиток системи освітнього кредитування, яке існує в формі цільового пільгового державного кредиту Постанова КМУ № 916 [4] та банківського кредитування освіти.

Фінансування цільового пільгового державного кредитування вищої освіти залишається мізерним, незважаючи на те, що сума кредиту повертається із сплатою 3 % річних протягом 15 років, або не повертається в разі працевлаштування за спеціальністю у сільській місцевості протягом 5 років.

Активізація банківського кредитування вищої освіти, на нашу думку, неможлива без державного сприяння, в результаті посилення впливу світової фінансової кризи, що зумовила відсутність довгострокових ресурсів та необхідність підвищення кредитних процентних ставок. За таких умов логічним виглядає участь держави у кредитуванні освіти на основі компенсації відсотків за банківським кредитом замість державного фінансування навчання студента. Дотримуємося думки, що для реалізації зазначеного механізму кредитування необхідним є врегулювання нормативно-правових аспектів на основі ухвалення ЗУ «Про кредитування на здобуття вищої освіти» [5]. Очевидно, що для забезпечення інвестиційного відтворення людського капіталу доцільно застосовувати регуляторні інструменти, зокрема, податкові пільги, наприклад, податковий кредит [6, пп. 166.3.3, п. 166.3 ст. 166], зменшення розміру єдиного соціального внеску у разі створення нового робочого місця та наймання молодого працівника [7, ст. 24].

Формування системи людського капіталу інформаційного суспільства на інвестиційній основі вимагає стимулювання розвитку інформаційних секторів та науки. Так, відповідно до ЗУ «Про інноваційну діяльність» [8] передбачено пільги у разі виконання інноваційних проектів у розмірі сплати 50 % ПДВ та 50 % від податку на прибуток, однак, внаслідок відсутності чіткого механізму бухгалтерського розрахунку доданої вартості (прибутку) саме від реалізації інноваційного проекту, скористатися нею важко. Очевидно, що з метою забезпечення переходу до інформаційного суспільства та розвитку інтелектуального потенціалу людського капіталу законодавцям необхідно розробити регуляторні інструменти пільгового оподаткування інноваційної діяльності підприємств, які повинні бути передбачені безпосередньо в податковому законодавстві, а не у законодавстві, яке регулює інноваційну діяльність, зокрема:

- звільнення від оподаткування коштів, спрямованих на підвищення кваліфікації чи перепідготовку та коштів на фінансування наукової діяльності;
- звільнення від оподаткування коштів інвестиційних компаній, недержавних пенсійних та накопичувальних фондів, страхових та венчурних компаній, фінансово-кредитних установ, які інвестують у створення людського капіталу, інноваційні підприємства та введення пільгового оподаткування коштів, отриманих в результаті інвестування;
- звільнення від оподаткування наукових установ, діяльність яких здійснюється за рахунок бюджетних коштів;
- скасування ПДВ за виконання НДДКР тощо.

Зазначені заходи сприятимуть розбудові інформаційного суспільства та залученню суб'єктів ринкової інфраструктури до інвестування людського капіталу. Наступним кроком, що забезпечить формування людського капіталу на інвестиційній основі та високий рівень віддачі на вкладені кошти є законодавче врегулювання відносин лізингу та аутсорсингу персоналу, оскільки діюче трудове законодавство, зокрема, Кодекс законів про працю [9] та ЗУ «Про зайнятість» [7] не передбачає тристороннього оформлення трудових договорів, незважаючи на це в Україні існують механізми використання запозиченої праці, прикладом чого є надання ІТ-послуг, охоронних, юридичних та бухгалтерських послуг тощо. Передумовою правового розвитку лізингу людського капіталу може стати ратифікація Конвенції МОП № 181 [10] та Рекомендації № 188 [11] щодо врегулювання діяльності приватних агенцій зайнятості, тобто рекрутингових агенцій, що передбачають наймання працівників для передачі їхньої праці третій стороні. Розвиток рекрутингових агенцій, що використовують у своїй діяльності лізинг та аутсорсинг людського капіталу може стати альтернативою державній службі зайнятості, щодо працевлаштування вивільнених працівників, а отже забезпечення збереження людського капіталу. Крім того рекрутингові агенції, які у майбутньому мають перспективу перетворитися у агенції з управління та

розвитку людського капіталу, вмотивовані у його нагромадженні та відтворенні в результаті переслідування цілі отримання високої віддачі на інвестовані кошти.

Висновки. Застосування зазначених регуляторних інструментів здатне забезпечити формування, відтворення та управління людським капіталом на інвестиційній основі і викликане посиленням ролі чинників інформаційного суспільства.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» № 2984-III від 17.01.2002 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2984-14>.
2. Постанова КМУ «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами та іншими установами та закладами системи освіти, що не належать до державної і комунальної форм власності» № 769 від 27 серпня 2010 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/other/8906>
3. Чикуров О. Меморандум непрерывного образования Европейского Союза // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.znanie.org/jornal/n2_01/mem_nepr_obraz.html
4. Постанова КМУ Про затвердження порядку надання цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти. № 916 від 16 червня 2003 р // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/916-2003-p>
5. Проект Закону про кредитування на здобуття вищої освіти № 1084 від 30.11.2007 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=30852
6. Податковий кодекс України пп. 166.3.3 п. 166.3 ст. 166 // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
7. Закон України «Про зайнятість населення» № 10497-1 від 22.05.2012 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=43513
8. Закон України «Про інноваційну діяльність» № 3715-VI від 08.09.2011 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
9. Кодекс законів про працю України № 322-VIII від 10.12.1971 р. зі змінами та доповненнями // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=322-08>
10. Конвенція про приватні агентства зайнятості N 181 (укр/рос) / Міжнародна організація праці від 19.06.1997 № 181 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_046.
11. Рекомендація щодо приватних агентств зайнятості N 188 / Міжнародна організація праці від 19.06.1997 № 188 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/993_292

References

1. Zakon Ukrainy "Pro vyschu osvitu" № 2984-III vid 17.01.2002. – Access mode: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2984-14> (date of apply 03.07.2013).
2. Postanova KМУ "Pro zatverdzhennya pereliku platnykh posluh yaki mozhut nadavatusya navchalnymy zakladamy ta inshymy ustanovamy ta zakladamy systemy osvity, scho ne nalezhat do derzhavnoi chy komunalnoi form vlasnosti" № 769 vid 27.08. 2010. – Access mode: <http://osvita.ua/legislation/other/8906> (date of apply 03.07.2013).
3. Chikurov O. Memorandum nepryryvnoho obrazovaniya Evropeiskoho Soyuzu. – Access mode: http://www.znanie.org/jornal/n2_01/mem_nepr_obraz.html (date of apply 05.07.2013).
4. Postanova KМУ "Pro zatverdzhennya poryadku nadannya zilyovykh derzhavnykh kredytiv dlya zdobuttya vyschoi osvity" № 916 vid 16.06.2003. – Access mode: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/916-2003-p> (date of apply 08.07.2013).
5. Proekt zakonu pro kredyтуvannya na zdobuty avyschoi osvity № 1084 vid 30.11.2007. – Access mode: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=30852 (date of apply 09.07.2013).
6. Podatkovi kodeks Ukrainy pp. 166.3.3 p. 166.3 st. 166. – Access mode: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (date of apply 10.07.2013).
7. Zakon Ukrainy "Pro zainyatiist naseleNNya" № 10497-1 vid 22.05.2012. – Access mode: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=43513 (date of apply 10.07.2013).
8. Zakon Ukrainy "Pro innovatsiinu diyalnist" № 3715-VI vid 08.09.2011. – Access mode: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (date of apply 12.07.2013).
9. Kodeks zakoniv pro pratzyu Ukrainy № 322-VIII vid 10.12.1971 p. zi zminamy ta dopovnennyamy. – Access mode: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=322-08> (date of apply 15.07.2013).
10. Konventsiya pro pryvatni ahenstva zainyatosti vid 19.06.1997 № 181. – Access mode: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_046 (date of apply 15.07.2013).
11. Rekomendatsii schodo pryvatnykh ahenstv zainyatosti N 188 / Mizhnarodna orhanizatsiya pratsi vid 19.06.1997 № 188. – Access mode: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/993_292 (date of apply 15.07.2013).

Рецензія/Peer review : 31.7.2013 р. Надрукована/Printed : 21.8.2013 р.

Рецензент: д.е.н., проф., зав. кафедри міжнародних економічних відносин
Хмельницького національного університету Нижник В.М.